

Araştırma Makalesi / Research Article

Kentleşme Politika ve Uygulamaları Bağlamında Kentsel Saçaklanma*

İlker Şahinoğlu¹, Zeynep Arslan Taç²

Öz

Kentsel saçaklanma, kent merkezlerinin plansız ve hızlı bir şekilde sıcırayarak büyümesiyle ortaya çıkmaktadır. Yerel yönetimler nazım ve uygulama imar planı yapma yetki ve sorumluluklarıyla kentlerin gelişimine yön verebilmektedir. Yerel yönetim mevzuatında yapılan değişikliklerle belediyenin tanımının, sınırlarının değiştirilmesi, yeni belediyelerin kurulması gibi idari teşkilata ilişkin değişiklikler kentsel alan gelişimini etkilemektedir. Türkiye’de bu alanda en son değişiklik 6360 sayılı yasa ile gerçekleşmiştir. Bu kanunla büyükşehir belediye sınırı, il sınırlarıyla eşitlenmiş ve büyükşehirlerde il özel idarelerinin, belde belediyelerinin ve köylerin tüzel kişilikleri kaldırılmıştır. Hem köylerin tüzel kişiliklerinin kaldırılmış olması hem de büyükşehir belediye sınırının il sınırına genişletilmiş olması sebebiyle, kırsal bilhassa tarımsal alanlar potansiyel kentsel arsalarla dönüşmüştür. 6360 sayılı kanunla yaşanan kentsel bütünleşme, kentsel saçaklanmada olduğu gibi kentsel alanın hızlı ve plansız bir şekilde büyümesine yol açmış, kentsel alan kırsal alana baskın gelmiştir. Bu çalışmanın amacı kentsel alanda meydana gelen değişiklikler ile yerel yönetim mevzuatındaki değişiklikler arasındaki ilişkiyi tartışmaya açmaktır. Planlama çalışmasının diğer kentlere göre erken başlaması, kent gelişiminin haritalar üzerinden takip edilmesinin mümkün olmasına ek olarak son yıllarda ilçelerinin tarım arazilerini hızla kaybederek yoğun olarak kentleşmesi sebepleriyle Samsun çalışma alanı olarak tercih edilmiştir. Çalışmada, ulusal ve yerel planlama politikaları ile yerel yönetim mevzuatındaki değişimlerin Samsun ilindeki saçaklanmaya etkisi ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kentleşme, Kentsel Saçaklanma, Kentleşme Politikaları, Büyükşehir Belediyesi.

Urban Sprawl in the Context of Urbanization Policies and Practices

Abstract

Urban sprawl is defined as the unplanned and rapid growth of city centers. Local governments have the authority and responsibility to direct the development of cities through the master and implementation zoning plans. Administrative organization, including changes in the definition and boundaries of municipalities and the establishment of new municipalities through amendments to local government legislation, can also affect the development of urban areas. The most recent change in this area in Turkey was the enactment of Law No. 6360. This law equalized the metropolitan municipality boundary with the provincial boundary and abolished the legal entities of special provincial administrations, town municipalities, and villages in metropolitan areas. The abolition of the legal entities of villages and the extension of the metropolitan municipality boundary to the provincial border have transformed rural and especially agricultural areas into potential urban land plots. The enactment of Law No. 6360 has precipitated a rapid and unplanned expansion of the urban area, with the urban area now dominating the rural area. This study aims to examine the relationship between changes in urban areas and changes in local administration legislation. Samsun was selected as the study area since the planning process commenced earlier than in other cities, enabling the city's evolution to be traced on maps. Furthermore, its districts have rapidly lost agricultural lands and become densely urbanized in recent years. The study examines the impact of national and local planning policies and changes in local government legislation on the fringing in Samsun.

Keywords: Urbanization, Urban Sprawl, Urbanization Policies, Metropolitan Municipality.

* Bu çalışma 19-20 Mayıs 2023'te Samsun'da düzenlenen Zaman Sempozyumu'nda sunulan ve özet olarak yayınlanan "Mekâna Politik Zaman Üzerinden Bir Bakış Denemesi: Kentleşme Politika ve Uygulamaları Doğrultusunda Samsun İlinde Kentsel Saçaklanma" başlıklı bildiri geliştirilerek hazırlanmıştır.

¹ Arş. Gör. Dr., Ordu Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ilkersahinoglu@odu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1519-789X>

² Arş. Gör. Dr., Marmara Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, zeynep.arslan@marmara.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5260-0054>

Atıf/Cite as: Şahinoğlu, İ., Arslan Taç, Z. (2025). Kentleşme politika ve uygulamaları bağlamında kentsel saçaklanma. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2025, 43 (2), 325-349.

© 2025 Hacettepe Üniversitesi.

EXTENDED ABSTRACT

Urban development has been driven by globalization, resulting in a significant increase in urban areas and populations. As cities become the focal point of the global economy, development and progress have increasingly centered around them. In this process, the actors affecting the development processes of cities have diversified, and different actors have created different dynamics that need to be analyzed. Consequently, national and local authorities have adopted policies and practices that encourage urban sprawl. Urban sprawl refers to unplanned and rapid expansion of urban areas into peripheral rural lands, often driven by changes in urban planning policies, economic factors, and governance structures. Urban sprawl has unique dynamics in each city. However, land on the outskirts, which is relatively cheaper than land in the city center, can be seen as a key factor facilitating sprawl. Urban sprawl has been extensively studied through various theoretical lenses, including urban regime theory and the growth machine theory. Urban regime theory examines the coalitions between political and economic actors that drive urban development, emphasizing the role of governance in shaping urban landscapes. Growth machine theory, proposed by Molotch (1976), suggests that urban development is driven by economic interests that prioritize land value appreciation and infrastructural expansion. This type of development plays an important role in shaping the urban area and urban sprawl.

In the Turkish context, these theoretical perspectives help to explain how policy changes, particularly through legislative amendments, influence urban growth patterns. Previous studies highlight that rapid urbanization in Turkey has often resulted in unsustainable land use practices, loss of agricultural land, and increased socio-spatial inequalities. Studies on the impact of Law No. 6360 indicate that while it aimed to improve service delivery and governance efficiency, it also accelerated urban sprawl by enabling municipalities to rezone rural land for urban development. Furthermore, the centralization of planning authority under metropolitan municipalities has led to concerns regarding local participation and equitable urban development. In Turkey, significant legislative amendments have shaped urban development, with the enactment of Law No. 6360 being a notable example. This law expanded the jurisdiction of metropolitan municipalities to align with provincial borders, effectively dissolving special provincial administrations, town municipalities, and village entities. Consequently, this shift has facilitated the conversion of rural and agricultural lands into urban development zones, leading to uncontrolled and fragmented urban expansion.

The extension of metropolitan municipality boundaries has facilitated large-scale rezoning of rural land for urban use, leading to speculative land development and real estate-driven growth. The dissolution of village administrations has reduced local governance capacities, limiting community participation in urban planning decisions. Municipal authorities have gained increased control over zoning and infrastructure projects, often prioritizing economic growth over environmental sustainability. The increase in rent potential in the urban periphery and the associated speculative development expectations have been a long-standing phenomenon in Turkey's urbanization dynamics. Reforms to local governance, under the name of local government reform, have had structural impacts on the urban planning process, with changes to the spatial planning system typically achieved through the expansion of the existing urban landscape or the growth of surrounding communities. The rapid loss of agricultural land has raised concerns about food security and rural livelihoods. The conversion of farmlands into residential and commercial developments has disrupted local agricultural economies. Infrastructure development has struggled to keep pace with population growth, leading to inadequate public services, and environmental degradation. Socio-spatial inequalities have widened, with higher-income groups concentrating in newly developed coastal areas, while lower-income populations face displacement and reduced access to affordable housing.

Samsun, which is the largest and the most developed city of the Black Sea region, provides an important case study for analyzing the impact of urban policies on urban sprawl. Therefore, the city was selected as the study area due to the early initiation of the planning process compared to other cities, the availability of maps documenting the city's development, and the rapid urbanization of its districts through the loss of agricultural lands in recent years. The city has undergone rapid urbanization, particularly in its districts, leading to significant transformations in land use, infrastructure, and spatial planning. This study explores the relationship between legislative changes in local governance and urban expansion in Samsun, shedding light on the broader implications of urban sprawl and policy-driven urban transformation. Samsun has experienced significant urban expansion, particularly in the Atakum and Tekkeköy districts, which have seen high levels of construction activity and population growth. Between 2012 and 2022, Samsun's urban land area increased by over 50%, corresponding to a decline in agricultural land. Land use statistics reveal that the city's urban footprint has expanded into previously rural and ecologically sensitive areas. The rise of high-density residential complexes, coupled with infrastructure investments, has reshaped the city's spatial configuration. The Experience in Samsun mirrors trends

observed in other metropolitan cities affected by Law No. 6360, where governance challenges and spatial fragmentation have accompanied rapid urban expansion. However, Samsun's geographical constraints, including its coastal location and reliance on agricultural industries, distinguish its urban sprawl patterns from those of inland metropolitan regions.

The findings suggest that legislative reforms, while intended to streamline governance and service delivery, have inadvertently exacerbated urban sprawl in Samsun. The expansion of metropolitan boundaries has enabled rapid land conversion, often prioritizing economic gains over sustainable urban planning. The lack of appropriate urban plans or planning strategies and local governments' policies can lead to aesthetic and spatial inconsistency that causes visual confusion for urban dwellers, the risk of social segregation and infrastructure inefficiency. To mitigate the negative effects of urban sprawl, policymakers should consider strengthening local governance, implementing sustainable land use policies, enhancing regional planning coordination, and investing in public transport and infrastructure.

This study contributes to the broader discourse on urban governance and planning in Turkey, emphasizing the need for policies that balance urban planning with economic growth in alliance with environmental and social sustainability. This study examines the impact of changes in national and local planning policies, as well as local government legislation, on the urban sprawl in Samsun. The case of Samsun underscores the complex interplay between legislation, urban expansion, and governance structures, providing valuable insights for future urban policy reforms.

GİRİŞ

Mekânın biçimlendirilmesi eylemi, mekâna yönelik müdahale, süreç ve aktörlerin davranışlarını, önceliklerini, tercihlerini kapsamaktadır ve biçimlendirilmiş mekân öncekinden farklılaşmış bir üründür (Ünlü, 2017). Harvey (1996), 19.yy. öncesinde kentlerin gelişimlerinin önünde kaynaklarıyla konulmuş doğal bir sınır bulunduğunu, mekânsal ve zamansal olan bu sınırın ise gelişen teknolojik imkânlarla ortadan kalktığını belirtir. Bu sınırların kalkması Elias (2000)'in insanın doğanın göbeğinde yarattığı sosyal adacıkların kapladığı alanı genişletmesi olarak betimlediği eylemler arasında yer alan kentleşme hareketlerini hızlandırmıştır. Küreselleşmeyle bu gelişme daha da tetiklenmiş, kentsel alan ve kentsel nüfus önemli bir artış göstermiştir. Bu süreçte kentler küresel ekonominin de merkezi haline gelirken, gelişme ve kalkınma kentlere dayalı bir hal almış; ulusal ve yerel otoriteler kentsel gelişmeye yönelik politika ve uygulamalara yönelmiştir. Bu yönelim aynı zamanda sermayenin kentlerde etkili bir aktör olması yönünde bir etkiye sebep olmuştur. Dolayısıyla kentlerin gelişim süreçlerine etki eden aktörler çeşitlenmiş, farklı aktörler analiz edilmesi gereken farklı dinamikler ortaya çıkarmıştır. Kentlerin yönetiminde belirli aktörlerin ve grupların nasıl bir araya geldiğini, nasıl iş birliği yaptığını ve bu süreçte nasıl güç dinamikleri oluşturduğunu inceleyen kentsel rejim kuramı, kentlerin ekonomik, sosyal ve politik dinamiklerini anlamak için çeşitli tipolojiler geliştirmiştir. Kentsel rejim kuramı kentsel büyüme ve saçaklanma süreçlerini anlamak için önemli bir çerçeve sunar. Örneğin Hamilton (2002), kentsel rejimlerin genellikle belirli bir ekonomik çıkar grubunun veya siyasi liderliğin etkisi altında şekillendiğini ve bunun kentlerin gelişiminde belirleyici bir faktör olduğunu vurgular.

Araştırmalar, hızlı kentleşme ve nüfus artışının Türkiye'de kentsel alanların ve metropol bölgelerin genişlemesine yol açtığını göstermektedir (Ustaoglu ve Aydinoglu, 2019). İnşaat faaliyetleri ve kentsel yayılma birbirinin sebebi ve sonucu gibi davranmakta, bu ilişki sonucunda zeytinlikler ve tarım arazilerinde kayıplar yaşanırken çevre de olumsuz etkilenmektedir (Balaban, 2012; Doygun, 2008). Bu karşılıklı ilişkinin, özellikle merkezi ve yerel yönetimlerin kentleşme süreçlerindeki rol ve sorumluluklarını daha da önemli hale getirdiği söylenebilir. Bu anlamda Türkiye'de kentlerin mekânsal gelişim ve değişimi irdelendiğinde merkezi ve yerel yönetimler arasındaki ilişkinin izdüşümünü görmek mümkündür. Kentsel yayılmanın ele alınmasında yerel yönetim mevzuatının rolü, kentsel planlama ve yönetişimin kritik bir yönünü oluşturur. Esas olarak belediyeler tarafından kentsel arsa ve arazi kullanımının mikro dönüşümleri yoluyla gerçekleştirilen yerel planlama uygulamaları, kentsel yayılmanın metropoliten karakterinin şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Kentsel rantı da doğuran bu uygulamalar, inşaat sektörünü ekonominin lokomotifleri olarak konumlandıran iktisadi politikalarla da yakından ilişkilidir.

Oktay (2016), 1980'li yıllardan itibaren Türkiye'de büyük kentlerin yönetimi genel olarak değerlendirildiğinde iki ana yaklaşımın olduğunu söyler. Bunlardan ilki, büyükşehir belediyelerinin sınırlarını genişleterek, yeni gelişen ve saçaklanma bölgesi olması sebebiyle gelişme potansiyeli olan alanların büyükşehir sistemi içine alınmasıdır. Diğeri ise söz konusu illerde büyük ölçekli belediyeler oluşturarak yerel hizmetlerdeki problemlere çözüm üretmektir. Yerel yönetimler mevzuatı haricinde, bu ilişki imar mevzuatı üzerinden de okunabilir. İmar mevzuatını oluşturan kanunlar bir süreklilik arz etmekten ziyade, dönemsel farklılıklar göstermektedir. Ek olarak, her sektör ve alana göre özel imar düzenlemeleri de yapılmıştır. Belediyelerin imar planı yapma zorunluluğunda zaman içinde değişiklikler olmuş, her belediye her zaman imar planı yapmakla zorunlu tutulmamıştır (Keleş, 2010). Bu anlamda imar kanunları, yerelleşmenin etkilerini göstermesi açısından önemlidir. İmar planları, planlanan yerleşim yerinin plan yapıldığı tarihte ne durumda olduğunu sorun, imkân ve olanaklarıyla ortaya koymaktadır. Çünkü planların ilgili yerleşim yerinin ekonomik, tarihi, ticari, kültürel ve sosyal kimliğini, bu kimliklerin potansiyel olanaklarını ortaya çıkarabilmeleri için, en

gerçekçi ve en iyi çözüm yollarının yapılan araştırma ve incelemelerin neticesine göre belirlenmesi gerekmektedir. İmar planlarıyla, yerleşim yerinin plan döneminde nasıl gelişeceği, arazi kullanım biçimlerinin nasıl olacağı, ulaşım ve altyapı sistemleri, hangi fonksiyonun hangi alanlarda nasıl bir yoğunlukta bulunacağı ile bu fonksiyonların yapılaşma koşulları belirlenir. Belediyeler imar planlarının yürürlüğe girmesinden itibaren en geç üç ay içinde, imar planını uygulamak için beş yıllık imar programlarını hazırlarlar. Yürürlükte olan mevzuata göre imar; kentsel altyapı, çevre, zabıta, konut ve kentsel dönüşüm gibi belediyelerin öncelikli hizmetler grubunda yer alır. İmar planları özellikle, planın tüm paydaşları açısından bağlayıcıdır ve doğurduğu tüzel sonuçlar itibarıyla (Keleş ve Mengi, 2014) önemlidir.

Bu noktada imar yetkilerini düzenleyen mevzuatın gelişimine odaklanmak gerekmektedir. Özdemir Sönmez (2017)'e göre Türkiye'nin planlama sistemini doğrudan etkileyen yasal düzenlemelerin tarihsel gelişimini, merkezi ve yerel yönetimlerin mekânsal planlamadaki yetki ve sorumlulukları çerçevesinde üç ana dönemde incelemek mümkündür. İlk dönem Cumhuriyetin kurulmasından, 1985 yılında 3194 sayılı kanunun yürürlüğe girmesine kadar olan dönemi kapar. Bu dönemde İller Bankası tarafından hazırlanan imar planları merkezi yönetimin ilgili bakanlığı tarafından onaylanıyor; belediyelerin rolü ise uygulayıcı kuruluş olmakla sınırlı kalıyordu. Bu dönemde belediyelere plan yapma zorunluluğu getiren ve yetkilendiren birçok düzenleme bulunmaktadır. 1930 yılında çıkarılan 1580 sayılı Belediye Kanunu tüm belediyelerin plan yapmasını zorunlu kılmış, aynı yıl çıkarılan 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu zorunluluk kapsamını nüfusu 20 binden fazla olan belediyelerle sınırlandırırken, imar planlarının yapılması için üç yıllık süre tanımıştır. 1933 yılında çıkarılan 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanunu ise beş yıl içinde tüm belediyelerin imar planı yapmasını zorunlu hale getirmiştir (Ersoy, 2013; Keleş, 2016).

1985'te çıkarılan İmar Kanunu'na kadar bu zorunluluk ve yetkinin, belediyeleri asli planlayıcı birimler haline getirmediğini belirtmek gerekmektedir. 3194 sayılı yasa ile planlama yetkisi, merkezi yönetimden yerel yönetimlere devredilmiştir. Mekânsal planlama ise önceki yasal düzenlemelerin aksine bölge düzeyine çıkarılmıştır. Bu yasa ile mekânsal planların yapımında ve onanmasında belediye ve mücavir sınırlar içinde belediyeler, bu alanların dışındaki il sınırında ise il özel idareleri yetkilendirilmiştir.

Türkiye'de büyükşehir belediyelerinin, 1/100.000 ölçekli il çevre düzeni planını, 1/5.000 ile 1/25.000 ölçekli il nazım imar planını yapmak, ilçe belediyelerinin imar planlarını aynen ya da değiştirerek onaylamak, ilçe belediyelerinin imar planlarını denetlemek, imarlı ve altyapılı arsalar üretmek gibi görevleri vardır. İlçe belediyeleri ise 1/1.000 ölçekli uygulama imar planı ve parselasyon planı yapmakla görevlendirilmiştir. Bununla birlikte 2000'li yıllarda çıkarılan kimi yasalarla merkezi yönetim düzeyinde birçok kuruma imar planı yapma yetkisi verilmiştir. Dolayısıyla yerel düzeyde yetki merkezleştirilirken, planlama açısından parçalı yapı devam etmektedir. 2011 yılında çıkarılan 644 sayılı KHK ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (ÇŞB) kurulmuş ve üst ölçekli mekânsal planlama yetkileri bu bakanlıkta toplanmıştır. Özdemir Sönmez (2017)'e göre politika belirleme, strateji geliştirme, yerel yönetimleri yönlendirme ve denetleme yetkisi ile donatılan ÇŞB, mekânsal planlamada merkezi kurum olarak konumlandırılmış ve mekânsal planlama pratiğinde yeni bir döneme girilmiştir. 2012 yılında kabul edilen 6360 sayılı yasa ise, büyükşehir belediyelerinin yetki sınırlarını il sınırlarına genişletirken, il özel idarelerinin mekânsal planlama konusundaki yetki ve sorumluluklarını büyükşehir belediyelerine devretmiştir. Bu düzenleme kentsel alanlarda önemli bir dönüşümü başlatmıştır. Bu dönüşüme yönelik eleştiriler olmakla birlikte, il genelinde merkezi planlamanın katkı sağlayacağına ilişkin görüşler de bulunmaktadır (Ersoy, 2013).

Tüm bu düzenlemeler, yerel yönetimleri geliştirme ve kentsel gelişimle ilgili sorunları ele alma çabası olarak yorumlanabilir. Her ne kadar yerel idare sisteminin ve yönetiminin iyileştirilmesi

ve kentsel yayılmanın etkili bir biçimde yönetilmesi amaçlanmış olsa da sonuçları bakımından kentsel arsa ve arazi kullanımında mikro dönüşümlere yol açmış, konut inşası ve kentsel dönüşüm projelerine sunulan destekle birlikte kentsel yayılmayı beraberinde getirmiştir. Ek olarak, ülke çapında desteklenen inşaat faaliyetleri ve kentsel dönüşüm projeleri, devlet destekli kurumlar ve belediyeler aracılığıyla devletin konut sunumundaki değişen rolü de kentsel gelişim dinamiklerini etkilemiştir. Bu düzenlemeleri, kentsel büyüme makinesi kuramı perspektifinden değerlendirecek olursak, kentleşme sürecindeki ekonomik ve politik çıkarların yerel yönetimlerin ve devletin kent politikalarını nasıl şekillendirdiğini görmek olasıdır. Her ne kadar kent siyaseti, ekonomileri veya yönetim biçimlerini düzenleyen başka etmenler de bulunmakla birlikte, kentsel büyüme tutkusu, *büyüme makinesi* tezine göre en etkili politik güç olarak kabul edilmektedir (Molotch, 1976). Bu tez arazi ve binaların devlet veya başka bir ortak kuruluş yerine özel piyasa koşulları içinde faaliyet gösterdiği ülkelerde büyüme çıkarlarının baskın olduğunu savunur ve büyüme çabasını işgücü istihdamı, sermaye harcamaları veya inşaat faaliyetlerindeki artış olarak tanımlar (Logan ve Molotch, 1976). Bu doğrultuda imar ve kamu altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesi için ilgili düzenlemeler yapılarak gerekli mali destek sağlanır ya da kaynak yaratımı gerçekleştirilir.

Bu tip bir gelişim kentsel alanın şekillenmesinde ve kentsel saçaklanma üzerinde önemli rol oynamaktadır. Türkiye'deki kentsel yayılma süreçlerinde devletin artan rolü, kentsel alanları bir yatırım ve gelir üretme aracı olarak gören büyüme makinesi kuramının temel tezini doğrular niteliktedir. Devletin ve yerel yönetimlerin, arsa değerini artırmak ve inşaat sektörü aracılığıyla ekonomik büyümeyi devam ettirmek amacıyla kentsel dönüşüm inşaat faaliyetlerine yoğunlaşması, kentsel büyüme makinesinin çıkar odaklı yapılaşma sürecine paralel bir yönelimi işaret etmektedir. Böylece, kentsel alanlarda meydana gelen mikro dönüşümler, yalnızca fiziksel bir yeniden yapılanmanın ötesinde, ekonomik çıkarların öncelendiği bir kentsel gelişim paradigmasının ifadesi haline gelmektedir. Yerel yönetimler de sürece kent planlaması ve imarıyla ilgili ellerinde bulundurdıkları yetkilerle ortak olmaktadır. Bu bağlamda, kentsel büyüme makinesi kuramı, Türkiye'deki kentleşme politikalarının temel dinamiklerini anlamada önemli bir çerçeve sunmakta, özellikle kentlerin ekonomik çıkarlar etrafında şekillendiği bir yapıyı gözler önüne sermektedir. Bu süreç, yerel yönetimlerin geliştirme amaçlı düzenlemelerinin sadece mekânsal sonuçlar doğurmakla kalmadığını, aynı zamanda ekonomik ve politik çıkar gruplarının kent üzerindeki etkisini pekiştirdiğini göstermektedir.

Kentsel saçaklanma ve kentsel yayılma kavramları kentsel coğrafyada tam olarak aynı anlamı ifade etmiyor olsa da çoğu zaman hem birbiri yerine hem de birbirini tanımlamak için kullanılabilir. Kentsel yayılma, kentsel alanların çevredeki kırsal alanlara doğru kontrolsüzce büyümesi olarak tanımlanır ve genellikle kentlerin dışa doğru büyümesi ile karakterize edilir. Kentsel saçaklanma ise kentsel ve kırsal alanlar arasındaki geçiş bölgesini ifade eder. Kentsel gelişimin kırsal arazi kullanımıyla buluştuğu bu alanlar konut faaliyetleri, ticari ve tarımsal faaliyetlerin iç içe geçmesiyle karakterize edilir. Diğer bir ifade ile kentsel saçaklanma, kentin sınırının dışına taşarak kent çeperinde ve kırsal alanlara doğru hızlı büyümesidir (Görer Tamer, 2012). Bu kavramsal temelde, makalede kentsel saçaklanmanın planlama kararları ve belediyelerin genişleyen sınırlarıyla bağlantılı olduğu öne sürülmektedir. Ayrıca kavram kentlerin farklı büyüme biçimlerini içeren çok yönlü bir olgu olarak kabul edilmekte, kentsel saçaklanmanın sıçramalı bir kentsel büyüme ile kentsel alanın etkin kullanılamamasını ifade ettiği savunulmaktadır. Saçaklanmanın, her kente özgü dinamikleri bulunmaktadır. Ancak kent merkezindeki arsalarla göre daha ucuz olan çeperdeki araziler saçaklanmayı kolaylaştırıcı etmenlerden biri olarak yorumlanabilmektedir. Keleş (1998) de kentsel saçaklanmayı, kentsel boşalma, yayılma terimleriyle eş anlamlı olarak kullanmakta ve (kentin) aşırı ölçüde kalabalıklaşması, toprak değerlerinin yükselmesi ve işlevlerini gereği gibi yerine getirememesi sonucunda kentteki insanların ve işleyim

kuruluşlarının, özel taşıtların ve toplu taşıma araçlarının varlığından da yararlanarak, yörekentlere göçme süreci, yayılma olarak tanımlamaktadır. Bu bakımdan çalışma kapsamında saçaklanma kavramı, tek bir kentsel formu ifade etmek yerine kentin büyüme dinamikleri içinde plana bağlı kalmadan, daha dağınık bir biçimde kentin her yanına, çevresine doğru büyümesini kapsayan evreye referans vererek kullanılmaktadır.

Şüphesiz ki kent çeperindeki rant potansiyelinin artışı ve buna bağlı spekülative imar beklentileri, uzun yıllardır süregelen bir olgu olarak Türkiye'nin kentleşme dinamiklerinde yer bulmuştur. Yerel yönetimler reformu adı altında gerçekleştirilen mülki idare değişikliklerinin kent planlama sürecine yapısal etkileri olmakta ve mekânsal planlama sistemindeki değişiklikler genel olarak mevcut kentsel makro formun genişlemesi ya da yakındaki başka yerleşimlerin büyümesi yoluyla gerçekleşmektedir (Şahin, 2017). Makale, kentlerin tarihsel gelişimini reddetmemekle birlikte, en güncel yasal düzenleme olarak kabul edilebilecek olan 6360 sayılı yasanın etkilerine odaklanmaktadır. Dolayısıyla makalede 6360 sayılı kanunun kentsel saçaklanma ile ilişkisi, bu kanunun kent çeperinde artan potansiyel rant ve çevresindeki tarım arazilerinde ortaya çıkan spekülative imar beklentisinin kendini gerçekleştirmesini olanaklı kılmasıyla ilişkilendirilmektedir. 6360 sayılı yasa ile kentlerin kontrollü büyümesini sağlayan kentsel politika ile mekânsal strateji ve planlar göz ardı edilmiş, kırdaki bu dönüşüm, arazi kullanımının değişimine yol açmıştır. Yasanın yürürlüğe girmesi üzerinden geçen on yıllık süre içerisinde ortaya konan uygulamalar birçok ilde kırsal alanların kentleşmesi sonucunu doğurmuştur. Bu çerçevede çalışmada öncelikle kırsal-kentsel alan tartışmaları doğrultusunda 6360 sayılı yasa ve etkileri tartışılacak, devamında ise Samsun ili örneğinde kentsel saçaklanmanın izi sürülecektir.

1. KENT-KIR TARTIŞMALARI EKSENİNDE 6360 SAYILI KANUN VE ETKİLERİ

Kentlerin büyümesinin hangi noktadan sonra yararsız ya da zararlı sayılacağına ilişkin nesnel bir ölçüt bulmak kolay olmamakla birlikte (Keleş, 2010), yerel yönetimlerde optimum ölçek tartışmasının farklı boyutları bulunmaktadır (Arıkboğa, 2007). Kentlerin optimal büyüklüğünün ve yerel yönetimlere uygun büyüklüğün ne olduğuna ilişkin fikir birliğinin olmaması, belediye ölçeğinin ne olması gerektiğine dair tartışmaları ve belediye ölçeğiyle ilgili yasal düzenlemeleri beraberinde getirmiştir. Arıkboğa (2007), 1960-1970'li yıllarda Avrupa'da bilinçli birleştirmeler yapıldığını, buna nazaran Türkiye'de 1950-1992 yılları arasında belediye sayısının %261 arttığını ifade etmektedir. Bunun nedenini ise mevcut belediyelerin bölünmesi değil bir yerleşim biriminin sahip olduğu yerel yönetimin nitelik değiştirmesi, köylerden bazılarının belediyeye dönüşmesi olarak açıklamaktadır. Ona göre küçük belediye sorunu, çözüm bekleyen önemli bir gündem maddesi olarak durmaktadır.

6360 sayılı yasanın küçük ölçekli yerel yönetim birimleri sorununa, merkezi yönetim eliyle birleştirme yöntemiyle çözüm getirmeyi amaçladığı söylenebilir. Bu yasayla yerel yönetimlerin büyüklüğü ile yerel yönetimler tarafından sunulan kentsel kamusal hizmetlerin etkinliğine ilişkin soruna bir çözüm getirilmesi amaçlanmıştır. Kanunun ilgili komisyon raporunda yasa ile yapılan değişikliklerin ölçek ekonomileri açısından olumlu sonuçlar doğuracağı, belediyelerin personel, mali kaynak, gelişmiş teknolojilere erişim ve bu kaynakların adil dağılımı gibi noktalarda iyileşmeler sağlayacağı varsayılmıştır. Ayrıca il düzeyinde uyumlu imar planları gerçekleştirileceği savunulmuştur. Bununla birlikte komisyon toplantılarında İstanbul ve Kocaeli'de uygulanan bu pilot düzenlemenin diğer iller için uygun olmayacağı, kırsal bölgelerde kentsel bölgelere uygun belediye tipi yönetimin ihtiyaçlar ve sosyoekonomik niteliklerdeki farklılıklara bağlı olarak başarılı olamayacağı gibi olumsuz görüşlere de yer verilmiştir (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 24. Dönem 338 Sayılı Komisyon Raporu).

Yasanın temel etkilerinden biri mekânsal planlama alanında olmuştur. Kent planlarının, çağdaş kamu yönetiminin planlama işlevinin bir ürünü olduğu (Keleş ve Mengi, 2014) göz önünde bulundurulduğunda, 6360 sayılı yasa aracılığıyla yerel yönetimlerin yetkilerinde yapılan düzenlemenin mekânsal genişleme ile sınırlı olduğunu ve merkezi-yerel yönetimler arasındaki ilişkiyi değiştirmedikçe söylemek mümkün değildir. Mekânsal planlama açısından bakıldığında, 6360 sayılı yasa ile belde belediyeleri ve köyler kapatılmış, planlama yetkisi tek bir elde toplanmış, mekânsal alan yönetimine geçilmiştir. Bu yasayla birlikte merkezden yerele güçlü bir müdahalede bulunulmuştur. Bu müdahale sonucunda idari yapı değiştirilmiş, devam eden süreçte gerçekleşmesi muhtemel mekânsal dönüşümler de tetiklenmiştir. Kırsal alanların tarım, hayvancılık, ormancılık gibi farklı sektörlerin üretim sahaları olmaları sebebiyle bu bölgelerin korunması, üretimlerinin desteklenmesi gerekmektedir. Ancak idari yapıdaki değişimin yol açabileceği saçaklanma; kentsel alanın, çevresindeki köyleri, kasabaları ve kırsal tüm alanları içine almasına, bu alanların hızla azalmasına sebep olmaktadır. Böylelikle de kırsal karakter yüzey alanı olarak bozulurken, kırsal kimlik de bozulmaktadır (Ayten, 2014).

6360 sayılı yasanın kır-kent karşıtlığının doğasını ihmal ettiğinin altı çizilmelidir. İdari yapıdaki değişikliklerle kırsal alanın kente dönüştürülmesiyle, kırsal alanda yaşayanların bir anda “kentli” oluşunun vurgulanması gereklidir. Yasa, *bütünşehirlerde* somut gerçekliklerini korumalarına rağmen kırsal yerleşimlerin tüzel varlığına son verirken, kır-kent ayrımının da ortadan kalkmasına sebep olmuştur. Kırsal yerleşim alanlarının bir kanunla kentsel alan olması, kent çalışmaları içinde de kavramsal bir çelişki yaratmaktadır. Oysa “kentlilik” mekânsal bir alanda yaşamının ötesinde, sosyolojik bir değişim sürecini de içinde barındırmaktadır. Yasa aynı zamanda, alan niteliğindeki ve kullanımındaki değişiklik sebebiyle bir anda olmasa bile yürürlüğe girdiği illerdeki “kırsal kimliğin” aşınmasına yol açma riskini de beraberinde getirmektedir. Zira kırsal yaşamın ayrı ihtiyaç ve gereklilikleri bulunmaktadır. Örneğin Şanlıurfa gibi aşiretler ve cemaatlerin güçlü olduğu bir ilde herkesin bir anda kentli olması sorunları artırıcı niteliktedir (Karasu, 2013). Karasu (2023)’ya göre kent kimliğinden çok aşiret, klan ya da aile kimliğinin ön plana çıktığı, kadının sosyal hayat yerine ev yaşamında yer aldığı, ataeril toplum yapısının getirdiği yaygın ve etkin bir sosyal denetimin var olduğu Şanlıurfa’da kentleşme konusunda önemli zorluklar bulunmaktadır. Köy yaşamının sekteye uğraması, geçimini tarım ve hayvancılıktan karşılayan insanların kültürel değerlerinin aşınması ve uzun vadede kaybolması, tarımsal destek ve altyapı yatırımlarının azalması, tarlalarının arsa olarak kullanılabilirliği gibi riskleri de barındırmaktadır. Keleş (2014), köyler açısından kimlik ve aidiyet duygusunun kaybolacağını, taşınır ve taşınmaz mallarının köylülerin elinden alınması, içme ve kullanma suları için ödenecek ücretler gibi etmenler nedeniyle tarımsal etkinliğin sekteye uğrayabileceğini savunmaktadır. Ayrıca artan vergilerin ve harçların kırsal alanlarda yaşamı güçleştirebileceğine dikkat çekmektedir. Kentleşme, literatürde çoğunlukla kırdan kente göçler sonucunda karşılaşılan bir sonuç olarak ele alınmakla birlikte Ünal ve Tanrıvermiş (2018) idari düzenlemelerin de kentleşmeye neden olabileceğini, bu kentleşmenin ise zorunlu bir kentleşme olarak ifade edilebileceğini belirtmektedirler. Çünkü bu süreç ilgili yörelerde yaşayanların iradeleri dışında gerçekleşmekte, bu kişiler ve mekânlar birçok farklı boyutta ele alınabilecek şekilde bir kentleşme sürecine tabii hale gelmektedirler. Zira bir kentte yaşamak, kentli olmak anlamına gelmemektedir. Kent ve kır ayrımını ortadan kaldıran bu yasa büyükşehirlerdeki kırsal nüfusa dair istatistiksel bilgilerin tutulmamasına yol açmış, bu yönüyle de oldukça eleştirilmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK] 2023 yılında, kent-kır sınıflamasının daha doğru yapılabilmesi amacıyla kent-kır tanımını mahalle-köy düzeyini de kapsayacak şekilde “yoğun kent”, “orta yoğun kent”, “kır” ayrımından oluşan üç yeni sınıflama tanımı yapmıştır. Bu yeni sınıflandırmaya göre önce grid derecesinde kentleşme düzeyi tespit edilmiştir. Yoğun kent her yerleşim merkezinde yer alan nüfusun en az %50’sinin kent merkezi gridlerinde bulunduğu, kır ise nüfusun %50’sinden

fazlasının kırsal gridlerde bulunduğunu ifade etmektedir. Bu koşulu sağlamayan yerleşim yerleri ise orta yoğun kent olarak sınıflandırılmaktadır (TÜİK, 2023a). Bu yeni sınıflandırmayla beraber büyükşehir kent nüfuslarını, daha da önemlisi büyükşehirlerdeki kır nüfusunu bilmek olanaklı hale gelmiştir.

6360 sayılı kanuna getirilen eleştirilerden bir diğeri hizmet sunumu açısından yaşanabilecek sorunlara yöneliktir. Önceki dönemlerde yapılan büyükşehir düzenlemelerinde yarıçap gibi kriterler belirlenmiş, büyükşehir ilan edilecek alanlarda bir standart sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak bu yasayla tüm kriterler kaldırılmış ve 750 bin nüfus sınırı büyükşehir olmanın tek koşulu olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla yüzölçümü, nüfus, sosyoekonomik yapı gibi birçok farklı niteliğe sahip olan 30 kent tek bir yönetim sistemine geçmiştir. Bu farklı özelliklere sahip 30 ilin tek bir yasayla yönetilmeye başlanması ile İstanbul ve Kocaeli illerindeki pilot uygulamanın bu illerde de başarılı olacağı varsayımı temel eleştiri noktalarından birini oluşturmaktadır (Sadioğlu vd., 2017).

6360 sayılı yasayla, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununa “büyükşehir ve ilçe belediyeleri tarım ve hayvancılığı desteklemek amacıyla her türlü faaliyet ve hizmette bulunabilirler” hükmü eklenmiştir. Bu değişiklikte birlikte büyükşehir belediyesi olan illerde kırsal alanlara hizmet götürme görevi kapatılan il özel idarelerinden büyükşehir belediyelerine aktarılmıştır. Bu değişiklikte, büyükşehir belediyeleri yeni hizmet alanlarına sadece kentsel alana yönelik altyapı değil, kırsal alana yönelik tarımsal altyapı ve hizmetleri de götürmekle görevlendirilmiştir. Bu nedenle yüzölçümü, hizmet sunumunda soruna neden olması muhtemel etkenler arasında yer almaktadır. Nitekim bu kentler arasında yüzölçümü en geniş kent olarak öne çıkan Konya’da yapılan bir çalışmada, köyden dönüştürülen birçok mahalleye götürülen hizmetin yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca belediyenin birçok hizmet alanında yetersiz kaldığı ve İl Özel İdaresi’nin kaldırılmasıyla taşrada birçok yatırımda sorunların ortaya çıktığı belirtilmektedir (Tekin, 2018). Samsun Çarşamba’da yapılan başka bir çalışmada ise, katılımcıların belediye ve tarım sektörü arasında bir ilişki kurmadığı, tarımsal hizmetleri daha çok İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü, Ziraat Odası ve muhtarlarla ilişkilendirdikleri bulgusuna ulaşılmıştır (Yıldırım ve Bıçakçı, 2018).

Yasa sayesinde il genelinde benimsenen bütüncül planlama anlayışı ile büyükşehirlerin il düzeyinde planlama alanında asli yetkili olmalarının geçmiş dönemlerde görülen parçalı yapıdan kaynaklanan soruları ortadan kaldıracağı beklenmektedir. (Adıgüzel, 2012; Genç, 2014). Bu sebeple planlamanın, yasadan başarılı sonuç beklenen alanlardan biri olduğu söylenebilir. Bu başarı ise planlama aşamasında kırsala özgü yaklaşımların benimsenmesiyle mümkündür. Büyükşehirde köylerdeki tarım ve hayvancılığın tehlikeye girmemesi, mera alanı dışında kalan tarımsal arazilerin korunması gerekmektedir. Bu da yine ancak planlarla mümkündür. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği [TMMOB] Şehir Plancıları Odası (2012), kanunda yer alan tip proje uygulamaları nedeniyle kentlerde sıkça rastlanan özensiz ve tek tip yapılaşmanın, kırsal alanlarda da yöresel özellikler gözetilmeden uygulanabileceği konusunda endişelidir. Yasa ile tarım arazilerinin statüsünde yaşanan değişim, kırsal hayatı ve tarımsal faaliyetleri derinden etkilerken, büyükşehir belediyeleri tarımsal hizmetlerden de sorumlu olmuştur. Bu nedenle kentsel hizmet sunum ölçeğinin büyümesiyle coğrafi sınırları çok geniş illerde, kentsel kamusal hizmetlerin sunumunda etkinlik, verimlilik ve koordinasyon sorunları ortaya çıkmıştır. Bu noktada sözü edilen kırsal alanlarda görülen dönüşümün gerek tarım alanlarının gerekse doğal ve ekolojik olarak önem arz eden alanların “kentsel rant” karşısında güçsüz kalacağı, kırsal yaşam ve kırsal alanlarda olumsuzluklara neden olacağı şeklinde eleştiriler ortaya konmuştur (Üçer vd., 2014). Tuncer ve Bakırcı (2020)’nın Konya’da yürüttükleri çalışmada elde ettikleri bulgular arasında tarım alanlarının imara açılması konusu ön plana çıkmaktadır. Bu uygulamayı destekleyenler arazi değerlerinin artmasından memnuniyet duyarken; diğer kesimler, verimli tarım arazilerinin inşaat alanına

dönüşmesinden endişe duymaktadır. Ayten (2014)'e göre nazım imar planları ile uygulama imar planları tarımsal alanlara doğru gelişmeyi hızlandırarak köylerin artık kentsel gelişme içinde birer kentsel nüve haline gelmesine neden olmaktadır.

Genç ve arkadaşlarının (2018) Aydın ili İncirliova Belediyesi üzerine yaptığı çalışma, kentsel kamusal hizmetlerin sunumunda belediyelerin çeşitli sorunlar yaşadığını göstermektedir. Bu çalışmada, belediye gelirlerinin düştüğü ve mali özerkliğin azaldığı, ilçe belediyelerinin temsil imkanlarının zayıfladığı, artan yazışmaların bürokrasiyi artırdığı ve hizmet sunumunda aksamalar yaşandığı bulgularına ulaşılmıştır. Ayrıca ulaşım, imar düzenlemeleri, büyükşehir belediyesi ile yetki paylaşımı, personel ve teknik ekipman eksiklikleri gibi konularda çeşitli zorluklar tespit edilmiştir. Tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin de olumsuz etkilendiği bu durumda, belediyelerin etkinlik, verimlilik ve koordinasyon sorunları öne çıkmaktadır. Karasu (2013), Şanlıurfa'nın sosyal ve altyapı eksiklikleri, çok sayıda köy ve mezra ile geniş kentsel alanın 6360 sayılı yasa açısından önemli bir olumsuzluk oluşturduğunu belirtmektedir. Görgün ve Yörür (2017) ise İzmir'in Ödemiş ve Bademli ilçelerinde yaptıkları çalışmada, 6360 sayılı kanunun sokakların bakımsızlık ve temizlik sorunlarının yanı sıra, yol ve altyapı hizmetlerinde de sıkıntılara yol açtığını, karakol ve itfaiye birimlerinin kaldırılmasının ardından güvenlik ve yangın sorunlarının ortaya çıktığını ve belediyeye erişimin zorlaştığını tespit etmişlerdir. Bununla birlikte su gibi hizmet bedellerinin artması, kırsal yerleşim alanlarında deneyimlenen ortak bir olumsuzluk olarak ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmalar farklı büyükşehirlerde 6360 sayılı kanunun farklı alanlarda olumlu-olumsuz birçok etkisi olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla başta mekânsal olmak üzere birçok farklı özelliğe sahip olan büyükşehir belediyelerinde yıllar geçtikçe yasanın etkileri daha da artacağından bu kentlerde çalışmaların sürdürülmesi önem kazanmaktadır. Bu doğrultuda makalenin devamında Samsun ili özelinde yasanın kentsel-kırsal mekâna etkileri tartışmaya açılacaktır.

2. BÜYÜYEN KENT SAMSUN VE KENTSEL SAÇAKLANMA

Samsun, Karadeniz Bölgesi'nin en büyük ve gelişmiş kentidir. Geçmişte sahip olduğu büyük köy nüfusu, verimli ovaları ve yüksek tarım potansiyeli ile dikkat çekmektedir. Bu özellikleri, Türkiye'deki büyükşehir belediye modelinin geçirdiği değişimleri ve kentsel politika ile uygulamalarının kentsel alan üzerindeki etkilerini incelemek için önemli bir fırsat sunmaktadır.

17. yüzyılın sonu itibarıyla önemli bir merkez konumunda olmayan Samsun, 18. yüzyılla birlikte Kırım ticaretinin canlanmasına bağlı olarak önem kazanmaya başlamış, bu dönemden itibaren nüfus artmaya devam etmiş ve 19. yy. sonunda kent nüfusu 11 bin olarak kayıtlara geçmiştir (Yılmaz, 2015). 1869 yılındaki büyük yangından sonra Trabzon Valisi Esat Muhlis Paşa cadde ve sokakların birbirini dik kestiği yeni bir plan yaptırmış ancak bu ızgara plana uyulmamıştır (Düzenli, 2022; Yılmaz, 2015). 1930'da çıkarılan Belediye Kanunu'yla belediyelere plan yapma zorunluluğu getirilmiş, devamında birçok yasayla bu zorunluluk düzenlenmiştir. Bu yasal düzenlemeleri takip eder şekilde Fransız planı Jacques H. Lambert Trabzon, Erzurum, İstanbul gibi kentleri planlamak için ülkeye davet edilmiştir. 1940 yılında Samsun kent planının da Lambert'e yaptırılması için girişimlerde bulunulmuş ancak bu girişimler sonuçsuz kalmıştır (Düzenli, 2022). 1942 yılında imar planı için yarışma açılmış ancak, şehircilik bakımından tamamen olgun, ihtiyaçların tümünü en iyi şekilde karşılayan proje olmaması sebebiyle yarışmaya katılan sekiz proje içinden birinci seçilememiş, yarışmaya katılan dört proje ise uygulanabilirlik, detaylı ölçek ve planlama çalışmalarını teşvik etmek gibi farklı amaçlar sebebiyle belediye tarafından satın alınmıştır (İsimsiz, 1941). Tekeli (2010), 1944 yılında Samsun Vezirköprü, Lâdik, Çarşamba, 1945 yılında Bafra, Samsun (yarışma) planlarının yapıldığını aktarmaktadır. 1963 yılında ilk uygulama imar planı yapılmış, bunu Canik (Çinekoğlu Mah.) ve Atakum için 1967 yılında yapılan ilave imar planları takip etmiş, 1980

Şekil 2: 6360 Sayılı Kanun Öncesi Samsun Büyükşehir Belediyesi ve Mücavir Alan Sınırları

Kaynak: SBB, 2014'ten aktaran; Uzun, A., & Demir, Y. (2019). Samsun Büyükşehir Belediyesi mücavir alan uygulamalarının tarım alanlarına ve tarımsal üretim üzerindeki etkileri. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 34(1), 118-128.

6360 sayılı kanunla büyükşehir belediyelerine verilen imar yetkisi ve belediyenin bu yetkiyi kullanabildiği alanın genişlemesi yasayla yapılan bir diğer önemli değişikliktir. Son 20 yıllık dönemde Samsun'da toplam 4.889 hektarlık alanda bina inşaatı izin belgesi alınırken, bunun 1.866 hektarı 2012 yılından önce, 3.022 hektarı ise 2012-2022 döneminde alınmıştır (bkz. Tablo 1). Son 20 yıllık dönemde tarım alanlarında da önemli bir düşüş olmuştur. 2004 yılında 432.768 ha olan tarım alanı 2022 yılında 378.470 ha'ya düşmüştür. Bu büyüklükte bir tarım alanının kaybı, neredeyse Çarşamba ilçesindeki tarım alanının tamamına denk gelmektedir (bkz. Tablo 2). Nüfusun hızla arttığı Samsun'da şehrin genişlerken tarım arazilerini işgal etmesi, yeni taş ocaklarının açılması, ormanlık alan tahribatı sorunları baş göstermiştir. Ek olarak 1940'lı yıllardan beri yaşanan kent içi kullanılabilir kentsel araziye ilişkin sorunlara çözüm olarak kıyının doldurulabileceği fikri (Tanoğlu, 1944 akt. Uzun, 2000) karşılık bulmuştur. Samsun Limanı dolgu alanından sonra, Kürtün çayı deltasındaki dolgu faaliyetleri nedeniyle kent doğal kıyılarından mahrum kalmaktadır.

Tablo 1: Samsun İli Yapı Ruhsatına Göre Yapı Sayısı, Yüzölçümü

Yıl	Binalar		İkamet Amaçlı Binalar		İkamet Amaçlı Olmayan Binalar	
	Yüzölçümü (metrekare)	Yapı Sayısı	Yüzölçümü (metrekare)	Yapı Sayısı	Yüzölçümü (metrekare)	Yapı Sayısı
2002	641.819	602	475.471	508	166.348	94
2003	640.044	915	559.596	838	80.448	77
2004	1.119.014	1.271	937.231	1.130	181.783	141
2005	1.548.179	1.292	1.259.167	1.090	181.012	202
2006	1.669.878	1.237	1.394.463	1.085	275.415	152
2007	1.860.663	1.270	1.502.029	1.068	358.634	202
2008	1722211	1314	1.135.150	1.088	587.061	226
2009	1.714.786	1.410	1.532.958	1.226	181.828	184
2010	5.992.311	3.335	5.235.348	2.999	756.963	336
2011	1.760.737	1.066	1.342.827	895	417.910	171
2012	2.434.867	1.450	1.922.271	1.219	512.596	231
2013	2.507.023	1.622	1.780.226	1.226	726.797	396
2014	2.463.145	1.716	1.812.340	1.318	650.805	398
2015	2.429.375	1.592	1.893.182	1.389	356.193	203
2016	3.701.889	2.786	2.928.751	1.877	773.138	909
2017	6.984.373	3.616	6.327.949	3.325	656.979	291
2018	2.424.580	1.555	1.615.162	1.272	809.418	283
2019	1.010.262	859	625.873	702	384.389	157
2020	1.918.510	1.620	1.345.893	1.445	572.617	175
2021	2.375.117	2.206	1.992.097	1.996	383.020	210
2022	1.972.863	1.828	1.693.409	1.624	279.454	204

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (2023b). Yapı ruhsatına göre bina sayıları. 9 Nisan 2023 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Insaat-ve-Konut-116> adresinden alınmıştır.

Tablo 2: Samsun İli Daire Sayısı

Yıl	İkamet Amaçlı Olan			İkamet Amaçlı Olmayan		Toplam
	Bir Daireli	İki Daireli	Üç ve Daha Fazla Daireli	Toplam		
2002	144	154	2.513	2.811	1	2.812
2003	217	422	2.711	3.350	7	3.357
2004	257	369	4.837	5.463	4	5.467
2005	295	287	6.903	7.485	6	7.491
2006	239	280	7.140	7.655	24	7.679
2007	209	240	8.015	8.464	26	8.490
2008	265	282	5.890	6.437	0	6.437
2009	202	332	8.436	8.970	8	8.978
2010	349	560	27.155	28.064	29	28.093
2011	176	259	7.684	8.119	9	8.128
2012	238	281	10.880	11.399	17	11.416
2013	316	296	8.921	9.533	17	9.550
2014	320	358	9.771	10.449	50	10.499
2015	277	234	11.203	11.714	32	11.746
2016	334	224	17.930	18.488	13	18.501
2017	477	300	37.000	37.777	78	37.855
2018	335	231	8.746	9.312	11	9.323
2019	287	153	3.396	3.836	11	3.847
2020	546	279	7.872	8.697	13	8.710
2021	899	291	11.095	12.285	7	12.292
2022	731	204	10.928	11.863	17	11.880

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (2023b). Yapı ruhsatına göre bina sayıları. 9 Nisan 2023 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Insaat-ve-Konut-116> adresinden alınmıştır.

Tablo 2, Samsun ilindeki yapı ruhsatlarının son 10 yılda kayda değer bir artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu artışa somut bir örnek vermek gerekirse, 2002-2013 yılları arasında yıllık ortalama 1.398 bina inşa edilirken, 2014-2022 dönemi itibarıyla bu rakam yıllık ortalama 1.906 binaya ulaşmıştır. Özellikle üç ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binalarda belirgin bir artış gözlemlenmiştir. Bu tür binaların yıllık ortalama sayısı 2002-2013 arasında 8.423 iken, 2014-2022 yılları arasında 13.104'e çıkmıştır. Bu verilere göre, toplam bina sayısındaki %36'lık artış, üç ve daha fazla daireli binalarda %55 olarak hesaplanmaktadır. Bu dönemde, Samsun'da özellikle bağımsız bölümü fazla olan konutların inşasında yoğun bir faaliyet olduğu anlaşılmaktadır.

Kentsel saçaklanmanın ölçülmesinde başvuru en yaygın ölçütün, kentsel alanda nüfus yoğunluğunun değişimi olduğu söylenebilir. Samsun'da kırdan kente göç hareketlerinin başladığı 1960'lerden sonra nüfus artışıyla birlikte kentsel büyümenin hız kazandığı görülmektedir. 1980'li

yıllara kadar Türkiye kentlerindeki imar faaliyetlerini yönlendiren temel unsur hızlı nüfus artışı sonucunda gelişen denetimsiz kentleşmenin sebep olduğu toplumsal ve mekânsal sorunların çözülmesi olmuştur (Öncel ve Meşhur, 2021). Canik'te bulunan 200 Evler Mahallesi bu bakımdan örnek teşkil edebilir. 1990'lı yıllara kadar kent merkezinde "teneke mahallesinde" yaşayan Romanlara, o dönemde şehrin oldukça dışında kalan bir bölge tahsis edilmiştir. Tek katlı ufak, bahçeli evlerden oluşan ve tapuları olmayan bu evler zamanla iki, üç katlı apartmanlara dönüşmüş ve başka bir imar sorununu çözmek için 2007 yılında bölge kentsel dönüşüm alanı ilan edilerek TOKİ Konutları inşaatına başlanmıştır (Akkan vd., 2011). Tekkeköy'de de imar planına uygun ve ruhsatlı yapılaşmanın yanı sıra kaçak yapılaşma ortaya çıkmış, gecekondu özellikle Çiftlik ve Sanayi mahallelerinde yoğunlaşmıştır (Özgür, 2004). Planlama deneyimi güçlü denebilecek Samsun'da bile gecekondu konuta ve ruhsatsız yapılarla rastlanabilmektedir. Bu nedenle Samsun, çalışmanın önceki kısmında da değinildiği üzere, kentsel saçaklanmanın, kentin daha dağınık bir biçimde kentin her yanına, çevresine doğru büyümesini kapsayan bir evre olarak görüldüğü kentlerden biri olarak değerlendirilebilir.

Yasayla birlikte belde belediyelerinin ve köylerin kapatılması, geçmiş dönem verileriyle doğrudan bir karşılaştırma yapmayı zorlaştırmakla birlikte, farklı hesaplama yöntemleriyle elde edilen sonuçların karşılaştırılması, en azından değerlendirme yapabilme imkânı sunmaktadır. Bu sayede, dönemsellik ve hesaplama farkları göz önünde bulundurularak, elde edilen veriler üzerinden anlamlı bir kıyaslama yapılabilir. TÜİK'in 2012 yılına ait Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre, Samsun'daki nüfusun %63,14'ü il ve ilçe merkezlerinde yaşamaktayken, kırsal alanlarda yer alan belde ve köylerdeki nüfus oranı ise %38,86'dır. Ancak 2022 yılında yapılan yeni sınıflamaya göre, Samsun'daki nüfusun %57,56'sı yoğun kentlerde, %14,12'si orta yoğunlukta kentlerde, %28,32'si ise kırsal olarak tanımlanan bölgelerde yaşamaktadır. Bu veriler ışığında, son 10 yıllık dönemde kentlerde yaşayan nüfus oranında yaklaşık %10'luk bir artış gözlemlenmektedir. Aynı dönemde Türkiye genelindeki kırsal nüfus azalmasının %6 civarında sınırlı kalmasıyla karşılaştırıldığında, Samsun özelinde dikkat çekici bir fark ortaya çıkmaktadır. Bu da Samsun'da kentleşme sürecinin daha hızlı bir şekilde ilerlediğini ve kırsal nüfusun daha belirgin bir şekilde azaldığını göstermektedir.

Tablo 3: 2012-2022 Türkiye ve Samsun'da TÜİK Kır-Kent Nüfus İstatistikleri

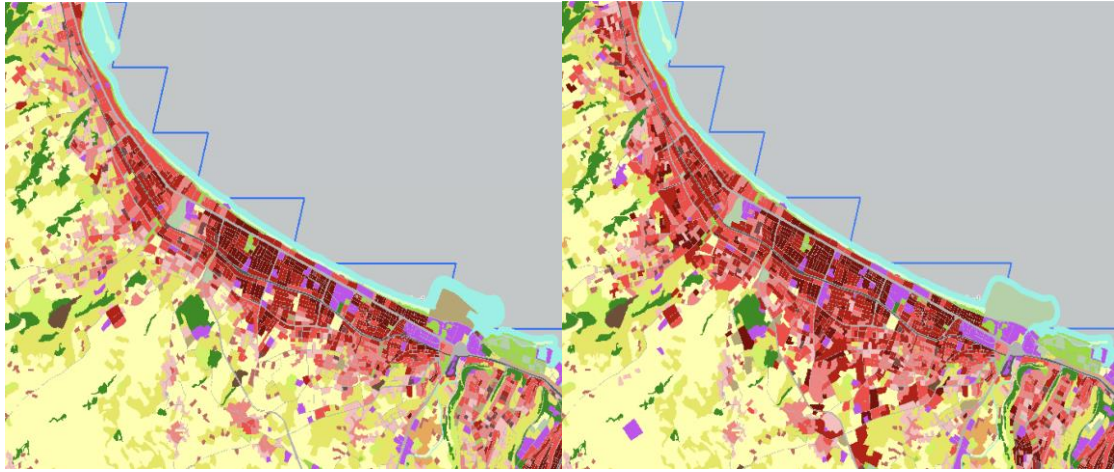
	2012			2022	
	Belde/Köy	İl/İlçe Merkezi	Kır	Orta Yoğun Kent	Yoğun Kent
Türkiye	22,82	77,28	17,26	14,81	67,93
Samsun	38,86	63,14	28,32	14,12	57,56

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (2013). 2012 ADNKS sonuçları. 8 Nisan 2023 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2012-13425> adresinden alınmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu (2023a). Kent-kır nüfus istatistikleri. 09 Nisan 2023 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kent-Kir-Nufus-Istatistikleri-2022-49755&dil=1> adresinden alınmıştır.

Şenol (2020), 1960 yılında Samsun belediyesinin tümünün, bugün İlkadım ilçesinin bulunduğu alanda kaldığını tespit etmiştir. Kent batı yönünde 19 Mayıs, Atakum, Bafra; doğu yönünde ise Canik, Tekkeköy ve Çarşamba doğrultusunda genişlemiştir. 1960-1990 döneminde nüfus artışı daha çok doğu yönünde ve Canik ilçesinde, 1990-2018 döneminde batı yönünde Atakum ilçesinde gerçekleşmiştir (Şenol, 2020). Şenol (2020)'un yaptığı hesaplamalara göre

Atakum'un nüfusu, 1960 yılında 20.297 kişidir. 2022 yılı ADNKS sonuçlarına göre ise Atakum nüfusu yaklaşık 12 kat artarak 242.171 kişiye ulaşmıştır. Atakum, 1950'li yıllarda yapılan kent planlarında mesire yeri olarak işlenmiş olsa da 1970'li yıllardan bu yana özellikle Balaç Köyü kuzeyinin toplu konut alanı olarak belirlenmesinden sonra konut faaliyetlerinin odağında olmuştur (Uzuneminoğlu, 2015). Atakum ve Tekkeköy kentin büyüme yönünde olmalarından dolayı yaşadıkları hızlı nüfus artışıyla, kentsel saçaklanmanın en fazla görüldüğü ilçeler haline gelmişlerdir (Özmekik vd., 2022). Samsun'un önemli gelişim gösteren yerlerinden olan Atakum ve çevresinde 6 yıllık süreçte dikkate değer bir kentsel yayılım gözlemlenmiştir (Görsel 3). Atakum ilçesi 2012 yılında en yüksek, 2018 yılında ise ikinci en yüksek kentsel saçaklanma gelişimine sahiptir (Özmekik vd., 2022). Kılıç vd. (2019), Atakum ilçesindeki kentsel arazi fiyatlarını etkileyen faktörleri tartışırken, tarım arazilerinin kentsel kullanım amacıyla dönüştürülmesinin, nüfus artışı ve kamusal hizmetlerin geliştirilmesiyle tetiklendiğini belirtmektedir. Bu dönüşüm, büyüme makinesi tezini doğrulayarak kentsel gelişim ve ekonomik faktörlerin birbirine bağlı olduğunu vurgulamakta ve artan arazi değerlerinin tarım alanlarının dönüştürülmesini daha da teşvik edebileceğini göstermektedir.

Şekil 3: 2012-2018 Copernicus Verilerine Göre Atakum ve Çevresi

Kaynak: Copernicus. Land Monitoring Service. 21 Nisan 2023 tarihinde <https://land.copernicus.eu/en/map-viewer?product=aefa4d1bc3ad425e97e93715af6551ac> adresinden alınmıştır.

Öztürk vd. (2010), önceden tarım arazisi olarak kullanılan toprakların Atakum'da kontrolsüzce kentleştirildiğini ortaya koymuştur. Ancak yıl bazında tarım alanlarındaki değişimine bakıldığında (bkz. Tablo 4) Atakum'da bulunan tarım alanlarında 2008-2012 döneminde azalma olduğu, 2012 itibariyle yaşanan artıktan sonra tekrar düşüş trendine girdiği görülmektedir. Atakum ilçesindeki tarım arazilerindeki değişimin temelinde, 5747 ve 6360 sayılı kanunlarla gerçekleştirilen düzenlemeler yer almaktadır. Bu kanunlarla, Atakum'a bağlı komşu beldeler, ilçe belediyesine mahalle olarak katılmış, buna ek olarak ilçe sınırlarına dahil edilen köyler ve bu köylere ait tarım arazileri de dönüşüm sürecine dâhil olmuştur. Bu değişiklikler, ilçedeki tarım alanlarının azalmasına ve yerleşim alanlarının genişlemesine yol açmıştır. Söz konusu yasal düzenlemeler, tarım alanlarındaki yapılaşmayı hızlandırmıştır.

Tablo 4: Samsun Tarım Alanları (dekar) Değişimi (2022, Bitkisel Üretim İstatistikleri)

Yıl	Samsun	Ondokuzm	Alaçam	Asarcık	Atakum	Ayvacık	Bafra	Canik	Havza	Kavak	Lâdik	Merkez	Salpazarı	Tekkeköy	Terme	Vezirköprü	Yakakent	Çarşamba	İlkadım
2004	4.327.680	90.910	229.190	66.330	181.060	683.480			413.550	256.230	121.150	318.350	218.700	170.030	378.280	588.780	70.920	540.720	
2005	4.325.220	89.170	226.830	65.820	183.900	681.180			410.610	239.290	121.040	307.350	224.290	165.250	390.870	585.690	68.040	565.890	
2006	4.246.802	82.257	238.665	61.174	175.810	658.095			406.799	232.785	113.351	280.521	220.244	160.314	381.128	626.046	76.728	532.885	
2007	4.000.606	81.355	248.924	62.042	169.488	615.421			354.900	236.831	116.102	271.553	218.883	164.794	375.671	459.696	73.962	550.984	
2008	4.080.507	85.225	233.845	64.443	101.379	149.312	680.934	99.003	370.725	240.186	121.209		219.059	182.344	359.252	479.328	71.572	555.795	66.896
2009	3.916.862	84.323	219.166	62.357	98.549	137.704	621.257	106.544	370.539	229.390	115.935		154.400	176.921	382.063	464.980	69.535	563.921	59.278
2010	3.792.665	81.827	245.280	64.517	92.163	130.305	610.249	71.262	342.392	197.241	121.294		150.461	163.210	375.313	411.953	68.303	606.932	59.963
2011	3.696.121	73.051	231.565	64.316	83.955	128.470	586.605	65.738	371.235	202.124	124.310		149.156	125.271	367.452	418.336	51.928	594.881	57.729
2012	3.798.933	77.569	243.904	65.722	96.741	123.718	639.994	67.152	374.150	216.647	135.772		149.096	130.942	365.779	424.618	50.859	570.348	65.924
2013	3.682.099	65.355	242.125	66.984	119.505	123.532	630.740	70.058	341.289	209.795	128.777		149.086	117.653	361.421	394.159	51.515	555.231	54.885
2014	3.761.578	66.045	242.937	67.085	122.562	125.123	633.682	68.465	364.969	215.207	133.604		149.242	112.791	364.231	429.478	51.992	557.955	56.211
2015	3.753.131	65.224	242.692	64.235	121.513	126.547	615.214	87.829	370.619	214.081	132.670		148.568	112.713	360.426	426.775	51.222	556.555	56.248
2016	3.768.449	64.289	242.385	65.770	121.127	127.772	594.808	88.646	376.146	214.984	171.975		148.820	105.167	359.859	417.315	50.304	563.373	55.709
2017	3.752.449	64.584	242.696	63.110	118.530	120.057	605.431	88.110	375.795	212.265	173.869		148.211	103.666	358.614	415.578	49.504	556.867	55.562
2018	3.750.418	64.279	242.518	64.279	118.038	123.293	601.623	82.413	373.972	210.286	171.921		148.370	107.864	360.056	418.329	50.124	560.500	52.743
2019	3.743.729	63.823	229.217	63.823	118.514	124.289	609.938	76.451	372.953	212.486	175.687		148.312	109.396	366.838	409.397	50.652	558.781	52.000
2020	3.749.851	64.757	219.486	64.757	110.654	120.948	613.317	74.584	386.362	205.363	171.834		147.542	110.213	371.389	427.091	47.700	562.844	48.910
2021	3.746.474	65.698	228.762	65.698	109.841	116.175	614.191	74.602	383.990	170.203	175.939		151.110	109.898	371.023	438.056	49.212	564.696	55.669
2022	3.784.701	65.701	229.012	65.701	110.775	115.927	645.929	73.116	383.115	171.667	158.856		149.920	144.940	368.322	442.201	49.967	557.871	48.015

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (2023c). Bitkisel üretim istatistikleri. 9 Nisan 2023 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Tarim-111> adresinden alınmıştır.

3194 sayılı İmar Kanunu'nun 8. maddesinde, tarım arazilerinin tarımsal amaçlar dışında kullanılabilmesi için 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu'na uygun izinlerin alınması gerektiği açıkça belirtilmiş olsa da kırsal alanda mevcut yapıların imar planlarına nasıl dâhil edileceği konusunda bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Bu eksiklik, 6360 sayılı yasanın uygulanmasıyla birlikte, kırsal alanlardaki yapıların plansız bir şekilde yerleşim alanına dönüşmesini mümkün kılan bir af düzenlemesi olarak işlev görmüştür. Oysa, köylerde yapılacak yapılar ve uyulacak esaslar 3194 sayılı kanunun 27. maddesinde düzenlenmekte ve bu maddeye göre köy yerleşik alan sınırı içinde imar planı gerektirmeyen tarım ve hayvancılık amaçlı yapılar ile köyde oturanların ihtiyaçlarını karşılayacak bakkal, manav, berber, köy fırını, köy kahvesi, köy lokantası, tanıtım ve teşhir büfeleri ve köy halkı tarafından kurulan ve işletilen kooperatiflerin işletme binası gibi yapılar için yapı ruhsatı aranmadığı gibi 5403 sayılı kanunun hükümleri de uygulanmamaktadır. Belediye ile mücavir alan sınırları içinde ve dışında kalan ve imar planı bulunmayan alanlardaki yapılaşmalar ile 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 8. maddesinin birinci fıkrasının (ğ) bendi kapsamında büyükşehir belediyelerince tespiti yapılmış olup uygulama imar planı bulunmayan kırsal yerleşik alan ve civarında Plansız Alanlar Yönetmeliği uygulanmakta, keza bu yönetmeliğe de aykırı birçok yapı bulunmaktadır. Özdemir (2020)'e göre 6360 sayılı yasa yürürlüğe girmeden önce, bahsi geçen alanda İl Özel İdarelerinin görevlerini "gereği gibi" yerine getirmede, köylerin yerleşim alanlarında ve köylerin yerleşim alanları dışında ancak köylerin idarî sınırları dâhilindeki tarım alanlarında (ovalarda), meralarda, yaylalarda, su havzalarında, göl kenarlarında, kıyı alanlarında, orman alanlarında, sit alanlarında; mesken amaçlı, turistik amaçlı, ticarî amaçlı pek çok tesisin (yapının) mevcut olduğu bilinmektedir. Yasanın yürürlüğe girmesinden önce yapılmış tüm yapıların ayrımsız biçimde ruhsatlandırılmış sayılması, kaçak ya da ruhsatsız tüm yapıların da ruhsatlandırılmış sayılmasını sağlamış olmasından dolayı af niteliği taşımaktadır (Özdemir, 2020). 6360 sayılı yasanın bu yönüyle Tekeli (1988)'nin de belirttiği üzere, bir yandan planlar üretip, bu planların uygulanması için stratejiler geliştirirken diğer yandan plan dışı kalmanın yeni yollarının üretiliyor oluşunun, iyi bir örneği olduğu düşünülmektedir. Bu açıdan 6360 sayılı yasa, mekânsal plan bütünlüğünü ve planlama yaklaşımını olumsuz etkileyerek, sürdürülebilir ve uyumlu bir kentleşme süreci geliştirilmesini engellemektedir.

2000'li yıllardan başlayarak inşaat sektörünün durma noktasına geldiği 2018 yılına kadar Atakum, şehrin en gelişmiş yerleşim alanı olurken, İlkadım'da bulunan Duruşehir de oldukça hızlı gelişmiştir (Kırmızı, 2022). Kentin tarım alanlarına doğru büyüme eğiliminde olması tarım arazilerinin imara açılması sorunuyla beraber, tarımsal üretim azalması kaynaklı ekonomik riskler de doğurmaktadır. Kırsal alandaki çözülmenin sadece kentsel politika tercihleri nedeniyle gerçekleşmediği, tarım sektöründe yaşanan sorunların ve kırsal alanda artan yoksulluğun da bu çözülme üzerinde hızlandırıcı etkisi olduğu düşünülmektedir. TEKEl'in özelleştirilmesi ve kapatılması süreciyle birlikte Samsun ekonomisinin gördüğü zarar, tarım ve sanayide yaşanan iş gücü kaybıyla kent ekonomisi inşaat ekonomisine yönelmiştir (Kırmızı, 2022). Oysa 951 köye sahip Samsun, köy sayısı ile Türkiye'de beşinci sırada yer alırken, tarımsal üretim değeriyle Türkiye içindeki payın %2,66'sini karşılayarak dokuzuncu sırada bulunmaktadır (Turmuş Binici, 2021).

Nüfusun ve yerleşim alanlarının kıyılarda yoğunlaşması, beraberinde kontrolsüz büyümeye bağlı olarak kentsel saçaklanmayı, kıyı ve iç kesim arasında mekânsal ve demografik bir ayrışmayı getirmiştir. Kentin varlıklı kesiminin tercih ettiği kapalı kapılı siteler ve lüks apartmanlar ekseriyetle şehrin denize yakın, yeni gelişen kısmında yoğunlaşmaktadır. Türkiye'de Konut Fiyat Endeksi(KFE) 2010 yılından beri hesaplanmakta olup, detaylı, sistematik ve düzenli veri eksikliği bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), Samsun KFE'yi birim olarak göstermemekte, TR83 koduyla Çorum, Amasya ve Tokat illeriyle birlikte değerlendirmekte, bu da yakın dönemde Samsun'da konut fiyatında gerçekleşen değişimi okumayı güçleştirmektedir. Bununla birlikte 2023

yılı 2. ayı Samsun endeksi 141,4 olarak açıklanmıştır (2017=100) (TCMB, 2023). Endeksa (2023) verilerine göre ise Ocak 2019-Nisan 2023'i kapsayan dönemde Samsun'da konut fiyatlarında %757,91'lik bir artış olmuş, en fazla değer kazanan ilçeler sırasıyla Salıpazarı, Ayvacı, Canik, Havza, Kavak iken; en az değer kazanan ilçeler Terme, Tekkeköy, Bafra, Atakum ve Lâdik olmuştur. Atakum Yakakent'le birlikte 19 Mayıs'tan sonra konut m2 birim fiyat bazında Samsun'da konutun en pahalı olduğu ilçelerden biri olarak dikkat çekmektedir. Atakum'un en az değer kazanan ilçelerden biri olmasının sebebinin, bölgedeki yapı yoğunluğu nedeniyle konut doygunluğuna ulaşmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Zingat (2023)'a göre ise Samsun'da son beş yılda yaşanan artış oranı %582,3 olmuştur. Bu endeksler her ne kadar farklı veri ve hesaplama yöntemlerine dayansa da konut fiyatlarındaki değişime ilişkin genel bir görünüm sunmaktadır. Konut fiyatlarında yaşanan bu artış, pasif gelir yatırımcıları açısından da Samsun'u bir varlık yatırım şehrine dönüştürmekte, bu yönüyle imarlı arsaya dönüşen her bir tarım alanı yatırım aracı haline gelmektedir. Nitekim Uzun ve Demir (2019) de çalışmalarında mahalleye dönüştürülen köylerde imar çalışmalarından kaynaklı tarım arazisi fiyatlarında artış olduğunu belirlemiştir.

6360'la birlikte kentlerin gelişiminde tarım alanları ayrımı ortadan kalkmış, kırsal topraklar belirli ölçütlere bağlı kalmaksızın kentsel topraklara dönüştürülmüştür. Yapılı çevrenin gelişiminde birinci öncelik, sürdürülebilir bir kentleşme ve tarım arazilerinin korunması olmamıştır. Aksine, yasal düzenlemelerin sağladığı kolaylıklarla sermaye odaklı bir yaklaşım öncelik kazanmış ve kentsel alanda maksimum kâr sağlamayı amaçlayan bir yapı ortaya konmuştur. Samsun Mekânsal Gelişim Önerileri Raporu'na göre kentin batısında bulunan verimli tarım arazilerinin geniş alan kapladığı Kızılırmak Deltası, yaban hayatı koruma sahası ve Kuş Cenneti, bu alandaki yerleşimlerin büyüme baskısı altında kalırken, kent merkezinde bulunan sanayi alanları tarım topraklarını tehdit etmekte, orman ekosistemi tarım arazilerine dönüştürülerek tahrip edilmektedir (OKA, ODTÜ, Bilinmiyor). Oysa Anayasanın 44. ve 45. maddeleri, verimli tarım topraklarının kentsel kullanım açısından sınırlandırılması kuralını içermektedir (Keleş ve Mengi, 2014).

Copernicus verilerine göre 2012-2018 yılları arasında tarım alanları %1,95 oranında azalırken, TÜİK'in 2004-2022 verilerine göre bu azalma %12,54'e ulaşmıştır (Bkz. Tablo 5). Bu durum, kısa bir dönemde gözlemlenen kayıpların uzun vadede daha ciddi bir azalma trendine işaret ettiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, arazi kullanımı/ arazi örtüsü verisine göre (Bkz. Tablo 4), Samsun'da süresiz kent dokusunun yoğunlukta olduğu ve kentsel gelişimin de bu dokuda devam ettiği görülmektedir. Farklı yoğunluklarda süresiz kent dokusunun varlığı, kentsel gelişimin aşamalı olarak genişleyen bir yayılma modeli izlediğine işaret etmektedir. Bu durum, kentleşmenin dağınık bir yapıda ve farklı yoğunluk seviyelerinde genişlediğini göstermektedir. Süresiz yoğunluklu kentsel doku, kentsel alan içinde yoğunluk açısından belirgin ve keskin farklılıkların olduğu anlamına gelir, diğer bir ifadeyle yerleşim alanları farklı yoğunlukta, bağlantısız ve düzensizdir. Sürekli kentsel doku ise mekânsal sürekliliği gösterir, kentsel alandaki yerleşimler birbirini izleyen biçimde bağlantılı ve düzenlidir. Uygun kent planlarının ya da kent planlama stratejilerinin olmaması ya da uygulanamaması ile yerel yönetimlerin politikasızlığı ya da politika eksikliğinin bir sonucu olan süresiz kent dokusu, kentliler için görsel karmaşaya sebep olan estetik ve mekânsal tutarlılığın ötesinde birçok sorunu da beraberinde getirebilmektedir. Bu sorunların başında toplumsal ayrışma riski ve altyapı verimsizliğinin geldiği söylenebilir. Altyapı verimsizliğinin bir sonucu olarak değerlendirilebilecek ulaşım sorunları ve toplu taşımaya erişimde yaşanacak sorunlara bağlı olarak gelişen otomobil bağımlılığının olumsuz çevresel etkilerinin olması kaçınılmazdır. Bu nedenlerle süresiz kentsel doku, aynı zamanda ekonomik olarak verimli olmayan alanların da oluşmasına neden olma riskini barındırmaktadır. Bir araya gelen tüm bu nedenler ve riskler, etkili kentsel politikaların geliştirilmesini ve uygulanmasını güçleştirirken, bölge sakinlerinin yaşam kalitesi üzerinde de olumsuz etkiye neden olmaktadır.

Tablo 5: 2012-2018 Samsun Arazi Kullanımı/Arazi Örtüsü

Kategori	2012 (111,3 km ² tüm alanın %10,8'i)		2018 (122,1 km ² tüm alanın %11,5'i)	
	(%)	(km ²)	(%)	(km ²)
Diğer Yollar ve ilişkili araziler	17,89	19,91	16,4	20,02
Endüstriyel, ticari, kamusal, askeri ve özel birimler	13,34	14,84	14,91	18,2
Süreksiz çok düşük yoğunluklu kent dokusu (S. L. <%10)	14,67	16,32	13,97	17,05
Süreksiz düşük yoğunluklu kent dokusu (S. L. <%10- %30)	13,03	14,5	12,95	15,81
Süreksiz orta yoğun kent dokusu (S. L. %30-%50)	5,21	5,79	6,29	7,68
Süreksiz yoğun kent dokusu (S. L. %50-%80)	4,86	5,42	2,29	2,79
Sürekli kentsel doku (S. L. %80)	5,24	5,83	5,51	6,72
İzole Yapılar	13,8	15,35	15,01	15,67
Maden çıkarma ve atık alanları	2,47	2,74	2,49	3,04
Liman bölgesi	2,02	2,24	1,84	1,51
Spor ve eğlence tesisleri	1,15	1,27	1,54	1,88
Mevcut kullanımı olmayan arazi	1,66	1,8	1,48	1,44
Trenyolu ve ilişkili araziler	1,22	1,35	1,11	1,35
İnşaat sahası	1,26	1,4	0,99	1,22
Yeşil kentsel alanlar	2,17	2,41	2,11	2,57

Kaynak: Copernicus. Land Monitoring Service. 21 Nisan 2023 tarihinde <https://land.copernicus.eu/en/map-viewer?product=aefa4d1bc3ad425e97e93715af6551ac> adresinden alınmıştır.

3. SONUÇ

Türkiye’de kentleşme eğilimleri, tarihsel süreç, toplumsal dinamikler ve düzenleyici çerçevelerin birbirleriyle karmaşık bir etkileşim içinde şekillendiğini göstermektedir. Hızlı kentleşmenin beraberinde getirdiği zorluklar, toplumsal ve mekânsal sorunların çözümüne yönelik kapsamlı bir yaklaşım gerektirmektedir. Kentlerin hızla genişlemesinin çevresel etkileri ve tarım arazilerinin kentsel alanlara dönüşümü gibi konular, çevresel sürdürülebilirlik ve kentsel planlama açısından önemli birer odak noktası haline gelmiştir. Türkiye'deki kentlerin mekânsal gelişimi incelendiğinde, merkezi ve yerel yönetimler arasındaki ilişkinin kent peyzajını şekillendirmedeki önemi açıkça görülmektedir. Kentlerin planlanması ve yönetilmesinde belediyelerin rolü, zaman içinde değişmiş ve gelişmiştir. Tarihsel olarak, imar planı yapma zorunluluğu konusunda farklı yaklaşımlar olduğu görülmektedir. 6360 sayılı kanun ile büyükşehir kanununda önemli değişiklikler yapılırken, 14 yeni büyükşehirin de sisteme eklenmesiyle ülke nüfusunun önemli bir kesimini barındıran 30 kent bu yasayla yönetilir hale gelmiştir. Dolayısıyla yasanın getirdiği düzenlemeler birçok alanda oldukça önemli etkiler ortaya koymuştur. İlgili çalışmalar, 2014 yılında yürürlüğe giren düzenlemenin on yıllık süreçte kentlere nasıl etkiler getirdiğini; bu etkilerin ise şehirlerin özelliklerine göre nasıl farklılık gösterdiğini tartışmaya açmaktadır. Yasa, 30 büyükşehirin aynı sistemle yönetilmesini öngörse de şehirlerin nüfus, yüzölçümü, kentleşme seviyesi ve arazi kullanımı gibi faktörlerdeki çeşitlilik, uygulamanın etkilerinin de şehirden şehire değişmesine yol açmaktadır.

Bu değişkenler içinde en öne çıkanlardan biri de bu 30 büyükşehirin hemen hepsinde yoğunluğuyla dikkat çeken kırsal alanlardır. Yasa sonrasında gerçekleştirilen çalışmaların önemli bir kısmı tarıma ve tarımsal alanların kullanımında görülen fonksiyonel değişime odaklanmaktadır. Bu

süreçte özellikle imar kararları ve kentsel ranttan pay alma çabası öne çıkmaktadır. Birçok ilde tarımsal alanların kentle bütünleşmeye başladığı ve bu alanların konut alanları haline geldiği görülmektedir. Kapatılan köylerin “zorunlu kentleşme” ile dönüştüğü mahallelerde, tarımsal faaliyetlerin yerini büyük ölçüde inşaat faaliyetlerinin aldığı gözlemlenmektedir. Henüz bu değişimin yaşanmadığı bazı kentlerde ise, bölge sakinlerinin imar düzenlemeleri ve kentsel rant beklentileri araştırmalara yansımaktadır. Bu çalışmada, kentsel yayılma ve gelişim açısından önemli bir örnek olan Samsun ele alınarak, 6360 sayılı yasanın kentsel saçaklanma üzerindeki etkisinin daha iyi anlaşılması hedeflenmiştir.

Samsun, hızlı kentleşme, idari sınırlarda değişiklikler ve çeşitli kent planlama uygulamalarının etkisiyle önemli bir dönüşüm yaşamıştır. 2000'lerin başından bu yana gözlemlenen kentsel büyüme, özellikle kırsal alanlar üzerinde belirgin bir baskı oluşturmuş; bu süreçte tarım alanlarının yaklaşık %12,54'ünün kentsel kullanıma açıldığı görülmüştür. 2012-2018 arasında bu oran %1,95 gibi daha sınırlı bir azalma gösterse de tarım alanlarının kaybı devam etmiştir. İmara açılan bu alanlar, kentsel gelişim doğrultusunda yüksek katlı yapılaşmaya ev sahipliği yaparak kırsal niteliklerini hızla yitirmiştir. Özellikle Atakum, İlkadım ve Canik ilçelerinde, köylerin mahalleye dönüşmesiyle bu alanlar, artan konut fiyatlarıyla birer yatırım aracı olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu süreçte Atakum gibi ilçeler, yoğun yapılaşmanın ve düzensiz kent dokusunun ön plana çıktığı bölgelere dönüşmüştür. 2012 sonrasında artan inşaat faaliyetleriyle birlikte, kentsel nüfus yoğunluğu bu yeni gelişim bölgelerine kaymış Samsun'un kentsel alanlarının sınırlarında yoğun kentsel saçaklanma gözlemlenmiştir.

YAZAR BEYANI

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Etik Kurul Onayı

Araştırma için Etik Kurul Onayı gerekmemektedir.

Yazar Katkıları

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkıda bulunmuştur.

Çıkar Çatışması

Yazarlar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Ş. (2012). 6360 sayılı yasanın Türkiye'nin yerel yönetim dizgesi üzerine etkileri: Eleştirel bir değerlendirme. *Toplum ve Demokrasi, Yıl 6* (13-14), Ocak-Aralık, 153-176.
- Akkan, B. E., Deniz, M. B., & Ertan, M. (2011). *Sosyal dışlanmanın Roman halleri*. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu.

- Arıkboğa, E. (2007). Yerel yönetimlerde ölçek sorunu ve belediye reformu. Kayfor 2007. V. Kamu Yönetimi Forumu. 18-27 Ekim. Kocaeli. <https://mimoza.marmara.edu.tr/~earikboga/yayin/olcek.pdf>
- Ayten, A. M. (2014). 6360 sayılı yasa uyarınca Türkiye’de büyükşehir belediyesi yapısı üzerine bir araştırma. *İdeal Kent*, 13, 102-127.
- Balaban, O. (2012). The negative effects of construction boom on urban planning and environment in Turkey: Unraveling the role of the public sector. *Habitat International*, 36(1), 26-35. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2011.05.003>
- Copernicus. Land Monitoring Service. 21 Nisan 2023 tarihinde <https://land.copernicus.eu/en/map-viewer?product=aefa4d1bc3ad425e97e93715af6551ac> adresinden alınmıştır.
- Değerli, B., & Çetin, M. (2022). Using the remote sensing method to simulate the land change in the year 2030. *Turkish Journal of Agriculture-Food Science and Technology*, 10(12), 2453-2466. <https://doi.org/10.24925/turjaf.v10i12.2453-2466.5555>
- Doygun, H. (2008). Effects of urban sprawl on agricultural land: A case study of Kahramanmaraş, Turkey. *Environmental Monitoring and Assessment*, 158(1-4), 471-478. <https://doi.org/10.1007/s10661-008-0597-7>
- Düzenli, E. (2022). Samsun haritalarına göre kentsel gelişim ve planlama (1850-1949). *İdeal Kent*, 14 (Bölgesel Çalışmalar Özel Sayısı), 624-649.
- Elias, N. (2000). *Zaman üzerine*. Veysel Atayman (Çev.). Ayrıntı Yayınevi.
- Endeksa (2023). Samsun satılık konut endeksi. 15 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.endeksa.com/tr/analiz/samsun/endeks/satilik/konut> adresinden alınmıştır.
- Ersoy, M. (2013). 6360 sayılı yasa ve mekânsal planlama sorunları. *GAP Belediyeler Birliği*.
- Genç, F. N. (2014). 6360 sayılı kanun ve Aydın’a etkileri. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, Özel Sayı, 1-29. <https://doi.org/10.30803/adusobed.188827>
- Genç, F. N., Özerk, H., & Ülkü, M. S. (2018). 6360 sayılı kanunun kamu hizmetlerinin sunumuna etkisi: İncirliova Belediyesi örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 207-221. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.387117>
- Görer Tamer, N. (2012). Kentsel saçaklanma. M. Ersoy (Der.), *Kentsel planlama: Ansiklopedik sözlük* içinde (ss. 250-253). Ninova.
- Görgün, E. K., & Yörür, N. (2017). 6360 sayılı büyükşehir kanunu sonrası kırsal alanları yeniden düşünmek-İzmir örneği. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 2(1), 11-27.
- Hamilton, D. (2002). Regimes and regional governance: The case of Chicago. *Journal of Urban Affairs*, 24(4), 403-423. <https://doi.org/10.1111/1467-9906.t01-1-00144>
- Harvey, D. (1996). Cities or urbanization? *City*, 1(1-2), 38-61. <https://doi.org/10.1080/13604819608900022>
- Karasu, M. A. (2013). 6360 sayılı büyükşehir belediye kanunu ve olası etkileri-Şanlıurfa örneği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 1-17.
- Keleş, R. (1998). *Kentbilim terimleri sözlüğü*. İmge Kitabevi.
- Keleş, R. (2010). *Kentleşme politikası*. İmge Kitabevi.

- Keleş, R. (2014). Anakent yönetimlerini yeniden düzenleyen yasa ne getirdi, ne götürdü? Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı. 18 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.cekulvakfi.org.tr/makale/anakent-yonetimlerini-yeniden-duzenleyen-yasa-ne-getirdi-ne-goturdu> adresinden alınmıştır.
- Keleş, R. (2016). *Kentleşme politikası*. İmge Kitabevi.
- Keleş, R., & Mengi, A. (2014). *İmar hukukuna giriş*. İmge Kitabevi.
- Kılıç, O., Başer, U., & Gülser, Ç. (2019). Factors explaining urban land value variability: A case study in Atakum district, Samsun-Turkey. *Mediterranean Journal of Economics, Agriculture, Environment and Food (New Medit)*, 18(4), 79-88. <https://doi.org/10.30682/nm1904f>
- Kırmızı, M. (2021). Local shopkeepers' perspectives on an attempt for municipally-led commercial gentrification via pedestrianization. *Planlama*, 32(3), 345–360. [doi:10.14744/planlama.2021.14238](https://doi.org/10.14744/planlama.2021.14238)
- Logan, J., & H. Molotch (1976). *Urban fortunes: The political economy of place*. University of California Press.
- Molotch, H. (1976). The City as a Growth Machine: Toward a Political Economy of Place. In R. T. LeGates, F. Stout (Eds.), *The City Reader* (pp.251-262). Routledge. doi.org/10.4324/9780203869260
- OKA (Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı) ve ODTÜ (Orta Doğu Teknik Üniversitesi), (2019). Samsun mekânsal gelişim önerileri. 21 Nisan 2023 tarihinde <https://oka.gov.tr/assets/upload/dosyalar/samsun-mekansal-gelisim-onerileri-raporu.pdf> adresinden alınmıştır.
- Oktay, T. (2016). 6360 sayılı kanuna dayalı büyükşehir belediye reformunu anlama ve anlamlandırma. *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi (İSMUS)*, 1(1), 71-131.
- Öncel, H., & Meşhur M. Ç. (2021). Konya kentsel alanının büyümesinde kentsel saçaklanma ve nedenleri. *Planlama*, 31(2), 191-207. [doi:10.14744/planlama.2021.04127](https://doi.org/10.14744/planlama.2021.04127)
- Özdemir Sönmez, F. N. (2017). Planlamada yeni yasal düzenlemeler. S. S. Özdemir, Ö. B. Özdemir Sarı & N. Uzun (Der.). *Kent planlama* içinde (ss. 643-665). İmge Kitabevi.
- Özdemir, S. (2020). 6360 sayılı kanun kapsamında köyden mahalleye dönüşen alanlardaki yapıların ruhsatlandırılmış sayılması. *Ankara Barosu Dergisi*, 78, 37-75. <https://doi.org/10.30915/abd.769310>
- Özgür, G. (2004). *Tekkeköy şehir coğrafyası*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Özmekik, İ. M., Ersoy Tonyalıoğlu, E., & Göktuğ Tendü H. (2022). Kent atlası verilerinden kentsel saçaklanmanın belirlenmesi: Samsun ili örneği. *Türkiye Peyzaj Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 102-111. <https://doi.org/10.51552/peyad.1222058>
- Öztürk, D., Şişman, A., Maraş, E. E., & Şişman, Y. (2010) Samsun-Atakum'da arazi kullanımı/arazi örtüsündeki değişimlerin uzaktan algılama ve CBS ile belirlenmesi. VI. Ulusal Coğrafya Sempozyumu. 3-5 Kasım. Ankara.

- Sadioğlu, U., Dede, K., & Yüceyılmaz, A. (2017). Yeni büyükşehir belediyesi modelinde belde belediyelerinin sonu: Değirmendere örneği. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 35(2), 95-119. <https://doi.org/10.17065/huniibf.324809>
- Samsun Valiliği Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Müdürlüğü. Samsun ili 2022 yılı çevre durum raporu. 17 Nisan 2023 tarihinde <https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/icerikler/samsun-ilcdr-2022-20231019091414.pdf> adresinden alınmıştır.
- Samsun şehri imar müsabakası projeleri ve jüri raporu. (1941). *Arkitekt*, 42, Sayı 131-132, 272-282.
- Şahin, S. Z. (2017). Türkiye’de kamu yönetimi temel kanunu tasarısından bugüne mekânsal planlama mevzuatı ve uygulamalarının dönüşümü ve etkileri. *Memleket Siyaset Yönetim*, 12(28), 53–80.
- Şenol, E. (2020). Samsun ilinin metropol ilçeleri arasında demografik ve kültürel özelliklere göre mekânsal ayrışma. *International Journal of Geography and Geography Education*, 41, 177-198. <https://doi.org/10.32003/igge.650205>
- Tekeli, İ. (1988). Mülkiyet Kurumu. Kamu yararı ve imar planları üzerine. *Planlama*, Sayı 2, 6-13.
- Tekeli, İ. (2010). *Türkiye’nin kent planlama ve kent araştırma tarihi yazıları*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekin, Ö. F. (2018). Türkiye’de büyükşehir yönetimi ve 6360 sayılı yasanın getirdiği değişim: Konya örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 55, 84-105.
- Tuncer, B., & Bakırcı, M. (2020). 6360 sayılı büyükşehir yasasının Türkiye’nin kırsal yerleşim düzenine mevcut ve muhtemel etkileri: Konya örneği. *Türk Coğrafya Dergisi*, 74, 75-85. <https://doi.org/10.17211/tcd.678626>
- Turmuş Binici, E. (2021). Kapitalist gelişim içinde Samsun köylüsü: Bir alan araştırmasının gösterdikleri. *İstanbul İktisat Dergisi*, 71(1), 317-340. <https://doi.org/10.26650/ISTJECON2021-929145>
- Türkiye Büyük Millet Meclisi 24. Dönem 3. Yasama Yılı 338 Sayılı Komisyon Raporu. 7 Nisan 2023 tarihinde <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss338.pdf> adresinden alınmıştır.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (2023). Konut fiyat endeksi. 12 Nisan 2023 tarihinde <https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/dashboard/310> adresinden alınmıştır.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2013). 2012 ADNKS sonuçları. 8 Nisan 2023 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2012-13425> adresinden alınmıştır.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2023a). Kent-kır nüfus istatistikleri. 09 Nisan 2023 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kent-Kir-Nufus-Istatistikleri-2022-49755&dil=1> adresinden alınmıştır.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2023b). Yapı ruhsatına göre bina sayıları. 9 Nisan 2023 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Insaat-ve-Konut-116> adresinden alınmıştır.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2023c). Bitkisel üretim istatistikleri. 9 Nisan 2023 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Tarim-111> adresinden alınmıştır.

- Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Şehir Plancıları Odası (2012). Büyükşehir Belediyesi Kanun Değişikliği Raporu. 18 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.tmmob.org.tr/icerik/spo-buyuksehir-belediyesi-kanunu-degisikligi-degerlendirme-raporu> adresinden alınmıştır.
- Ustaoglu, E., & Aydinoglu, A. (2019). Regional variations of land-use development and land-use/cover change dynamics: a case study of Turkey. *Remote Sensing*, 11(7), 885. <https://doi.org/10.3390/rs11070885>
- Uzun, A. (2000). Samsun'da kıyı yönetimi. *Türk Coğrafya Dergisi*, 35, 51-68. <https://doi.org/10.17211/tcd.37763>
- Uzun, A., & Demir, Y. (2019). Samsun Büyükşehir Belediyesi mücavir alan uygulamalarının tarım alanlarına ve tarımsal üretim üzerindeki etkileri. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 34(1), 118-128. <https://doi.org/10.7161/omuanajas.362665>
- Uzuneminoğlu, H. (2015). Şehirlerin alan bakımından gelişmesi ve Samsun örneği. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 273-290.
- Üçer, A. G., Yenigül, S. B., & Varol, Ç. (2014). Büyükşehir'den 'Bütünşehir'e: Yerel yönetim politikalarındaki değişimin kırsal alana etkileri. *İdealkent*, 5(12), 26-59.
- Ünal, A., & Tanrıvermiş, H. (2018), 6360 sayılı kanun ve zorunlu kentleşme. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 27(2), 1-44.
- Ünlü, T. (2017). Mekânın biçimlendirilmesi, kentsel planlama ve plancı. S. S. Özdemir, Ö. B. Özdemir Sarı & N. Uzun (Der.), *Kent planlama* içinde (ss.95-126). İmge Kitabevi.
- Yıldırım, C., & H. Bıçakçı (2018). 6360 sayılı kanunun kır kent karşıtlığı bağlamında Çarşamba kırsalı üzerine etkileri. M. Mecek, B. Parlak & E. Atasoy (Ed.). *Kent yönetiminde yeni yaklaşımlar ve etkin belediyecilik uygulamaları* içinde (ss. 265-271). Nobel.
- Yılmaz, C. (2015). Samsun Şehri, T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve Samsun Büyükşehir Belediyesi. Samsun Şehir Kimliği Çalıştayı Sonuç Kitabı, Samsun, 41-113.
- Zingat (2023). Samsun bölge raporu. 15 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.zingat.com/samsun-bolge-raporu> adresinden alınmıştır.